

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่า ชุมชนดงใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

FACTORS AFFECTING PEOPLE PARTICIPATION IN MANAGEMENT OF DONG YAI COMMUNITY FOREST, WAPI PATHUM DISTRICT, MAHA SARAKHAM PROVINCE

ชุติสรา ปะกิริะตัง¹
สันติ สุขสอาด¹
อภิชาติ ภัทรธรรม¹

Chutisara Pagiratang¹
Santi Suksard¹
Apichart Pattaratuma¹

ABSTRACT

Objectives of the study were to determine the socio-economic condition and factors affecting the participation in management of Dong Yai community forest. Data was collected by employing the designed questionnaires interviewed 204 respondents. The statistical analysis methods using for testing the setting hypothesis were t-test and F-test and with the given significance level of .05.

The results of the study indicated that most respondents were male with their average age of 52.36 years. Their educational levels were at compulsory level (grade 4 - 7). Their main occupation of the most was paddy cultivation, and their subsidiary occupation was cattle raising. Their average annual household income was 62,056.37 bath/annum. Their average size of land holding was 19.20 rais. Their average resettled period was 49.43 years. The most respondents haven't hold any social position. They received information at moderate level or about 2 -3 times and village information tower was their main information source. Most of them have never attended any forest resource training courses. Their average score of knowledge about community forest was 14.05. The main forest products they used most were mushroom and firewood.

The participation in management of community forest was divided into 6 aspects namely opinions presentation and causes of problems, community forest operated planning, public relation about community forest information, community forest maintenance and

---

¹ ภาควิชาการจัดการป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

protection, monitoring, evaluation and inspection about the community forest operation, and with high participation level. Factors affecting people participation in management Dong Yai community forest were educational level, social position holding, used to attending forest resource training courses, community forest information received, having knowledge of community forest, and community forest utilization.

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนดงใหญ่ โดยสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 204 ตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบข้อสมมติฐาน ด้วยวิธี t-test และ F-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 52.36 ปี ได้รับการศึกษาภาคบังคับในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 - 7 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือ ทำนา อาชีพรอง เลี้ยงสัตว์จำพวก โค และกระบือ รายได้ต่อครัวเรือนเฉลี่ย 62,056.37 บาทต่อปี ขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 19.20ไร่ ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานเฉลี่ย 49.43 ปี รายการส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ได้รับข่าวสารในระดับปานกลางคือ 2-3 ครั้ง แหล่งข้อมูลข่าวสารได้รับจากหอกระจายข่าว ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ ระดับคะแนนของความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนเฉลี่ยเท่ากับ 14.05 คะแนน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนส่วนใหญ่เข้าไปเก็บเห็ดและไม่ฟัน

การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนจะแบ่งออกเป็น 6 ด้านคือ การเสนอความคิดเห็นและสาเหตุของปัญหา การวางแผนที่เกี่ยวกับการดำเนินงานป่าชุมชน การประชาสัมพันธ์ข่าวสารป่าชุมชน การบำรุงรักษาและป้องกันป่าชุมชน การติดตาม การประเมินผลและ การตรวจสอบการดำเนินงานป่าชุมชน โดยมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนดงใหญ่ ได้แก่ ระดับการศึกษา การมีตำแหน่งทางสังคม การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน การมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

คำนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติคุณค่าและสำคัญต่อมวลมนุษยและประเทศชาติเพราะป่าไม้ช่วยในการเอื้ออำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประโยชน์ทางตรงของป่าไม้ที่จำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้แก่ปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ส่วนประโยชน์ทางอ้อมของป่าไม้ เช่นเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นการสร้างความสมดุลต่อระบบสิ่ง

แวดล้อมที่ดีให้แก่มนุษย์ เป็นต้นในอดีตประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ ในปี พ.ศ. 2504 พื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่ประมาณ 171 ล้านไร่ หรือร้อยละ 53.33 ของพื้นที่ประเทศ (ธงชัย, 2541) ในปีพ.ศ. 2541 พื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียง 81.08 ล้านไร่หรือร้อยละ 25.28 ของพื้นที่ประเทศ (ธงชัย, 2543)สาเหตุที่ทำให้พื้นที่ป่าของประเทศไทยลดลงเนื่องมาจากรูปแบบการพัฒนาประเทศได้มีวิวัฒนาการไปในทางที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปทั้งระบบเศรษฐกิจ สังคมและกระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะใช้ประโยชน์

จากทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่อย่างจำกัดเพิ่มขึ้นในอัตราที่นำวิกฤตทำให้เกิดผลกระทบและความไม่สมดุลต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม เช่น การเกิดอุทกภัย การเกิดแผ่นดินถล่ม การขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง เป็นต้น ประชาชนและรัฐบาลได้ตระหนักถึงผลเสียของการทำลายทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างยิ่ง จึงได้เร่งกำหนดนโยบายในการฟื้นฟูและดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และองค์กรในท้องถิ่นในรูปแบบการจัดการป่าชุมชนขึ้น ซึ่งเป็นการนำเอากิจการป่าไม้มาใช้ในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชนบท โดยพิจารณาบนพื้นฐานความเป็นจริงที่ว่า ราษฎรส่วนใหญ่ของแต่ละหมู่บ้านมีความต้องการไม้และของป่าเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในครัวเรือน หรือจำหน่ายเป็นรายได้เสริมและในขณะเดียวกันก็เป็นการช่วยเพิ่มพื้นที่ป่า โดยราษฎรในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการช่วยกันดูแลรักษาป่าธรรมชาติไว้ในรูปของป่าชุมชน

ป่าชุมชนดงใหญ่ ตำบลดงใหญ่ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม มีพื้นที่ 1,650 ไร่ ในอดีตป่าชุมชนดงใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ แต่ราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่า เพื่อใช้เป็นพื้นที่ปลูกพืชผลทางการเกษตรและใช้ประโยชน์จากป่าในการนำไม้ฟืนไปขายให้กับนายทุนที่ทำโรงงานดัดเกลือกจากอำเภอใกล้เคียงทำให้พื้นที่ป่าลดลง และในปี พ.ศ. 2540 ได้เกิด ไฟป่าขึ้นทำให้พื้นที่ป่าถูกทำลายประมาณ 500 ไร่ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ราษฎรที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าแห่งนี้ได้ตระหนักถึงความสำคัญที่จะรักษาป่าชุมชนดงใหญ่ไว้ จึงจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายป่าชุมชนดงใหญ่ขึ้น ประกอบกับในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) มีเป้าหมายส่งเสริมให้ราษฎรมีส่วนร่วมกับภาครัฐในการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ มุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนาเปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการวางแผนดำเนินงาน การตัด

สินใจ และการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นทำให้ประชาชนตระหนัก และเห็นความสำคัญเพื่อรักษาป่าชุมชนดงใหญ่ไว้เพื่อที่จะได้มีทรัพยากรป่าไม้ไว้ใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต (ส่วนป่าชุมชน, 2545) และจากการที่ราษฎรในชุมชนช่วยกันดูแลรักษาป่าชุมชนนั้นทำให้ป่าชุมชนดงใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ขึ้นกลับมาเป็นแหล่งผลิตไม้และของป่าให้กับราษฎรเหมือนเดิม ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาวิจัยเพื่อทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนดงใหญ่ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม

ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนดงใหญ่

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนดงใหญ่ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ สภาพเศรษฐกิจ และสังคม การใช้ประโยชน์ทรัพยากรจากป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมของราษฎรบ้านดงใหญ่ในหมู่ที่ 1, 2, 3, 4, 5, 6 และ 15 ตำบลดงใหญ่ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2548 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2549

กรอบแนวคิดการวิจัย

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา การมีตำแหน่งทางสังคม อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ การถือครองที่ดิน ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน การได้รับการฝึกอบรม การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน การมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนดงใหญ่

สมมติฐานการวิจัย

ราษฎรมีอายุ ระดับการศึกษา การมีตำแหน่งทางสังคม อาชีพหลัก การมีอาชีพรอง รายได้ การถือครองที่ดิน ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน การได้รับการฝึกอบรม การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน การมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนที่แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนไม่แตกต่างกัน

อุปกรณ์และวิธีการ

อุปกรณ์

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล แบบสอบถามที่สร้างจะผ่านการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 4 ท่าน และได้นำไปทดสอบ (pre-test) กับหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนของครัวเรือนในหมู่บ้านอื่นที่มีสภาพที่คล้ายคลึงกับบ้านดงใหญ่จำนวน 30 ราย จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาค่าค่าความเชื่อมั่น (reliability) โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยมีค่าความเชื่อมั่นของความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน เท่ากับ 0.824, 0.896 และ 0.911 ตามลำดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ตรวจสอบเอกสารและการสำรวจเบื้องต้น โดยตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะทำการศึกษาจากเอกสารต่างๆ และจากหน่วยงานราชการ พร้อมทั้งสอบถามจากชาวบ้านผู้เกี่ยวข้องและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ศึกษา

2. การสร้างแบบสอบถาม โดยนำไปใช้สัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน หรือ ผู้แทนครัวเรือนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนดงใหญ่

การสุ่มตัวอย่าง

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นพบว่าราษฎรที่อาศัยในหมู่ที่ 1, 2, 3, 4, 5, 6 และ 15 บ้านดงใหญ่ ตำบลดงใหญ่ อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม มีจำนวน 434 ครัวเรือน ขนาดของตัวอย่างที่เหมาะสมที่ใช้ในการศึกษาโดยใช้สูตรของ R.V. Krejcie และ R.W. Mogan (เพ็ญแข, 2538) ได้จำนวนตัวอย่าง 204 ครัวเรือน และใช้สูตรการกระจายตามสัดส่วน (สุงงกษ, 2526) เพื่อให้เกิดการกระจายของกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลของทั้ง 7 หมู่บ้านและในการเก็บข้อมูลจะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (accidental sampling)

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. แบบวัดความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน จะแบ่งคำถามออกเป็น 15 ข้อ โดยมีการให้คะแนน ดังนี้ ตอบถูกได้ 1 คะแนน ตอบผิดได้ 0 คะแนน ราษฎรที่ได้คะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ยถือว่ามีความรู้สูง และมีคะแนนน้อยกว่าค่าเฉลี่ยถือว่ามีความรู้ต่ำ

2. การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน คำถามแบ่งออกเป็น 6 ตอนๆ ละ 4 ข้อรวมทั้งหมดเป็น 24 ข้อ โดยแต่ละคำถามมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ไม่เคย	มีค่าคะแนน	0
เคยโดยไม่สมัครใจ	มีค่าคะแนน	1
เคยโดยสมัครใจ	มีค่าคะแนน	2

แบ่งค่าเฉลี่ยคะแนนของการมีส่วนร่วมของคะแนนแต่ละตอน โดยมีคะแนนสูงสุดเท่ากับ 8 และต่ำสุด 0 คะแนนทำการจัดกลุ่มระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{8 - 0}{5} = 1.6$$

จากเกณฑ์ดังกล่าว สามารถแบ่งระดับในแต่ละตอนได้ดังนี้

ระดับน้อยที่สุดค่าคะแนนอยู่ระหว่าง 0-1.60

หมายถึง การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนจากไม่มี ถึง มีเพียงเล็กน้อย

ระดับน้อยค่าคะแนนอยู่ระหว่าง 1.61-3.20 หมายถึง การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนจากมีเพียงเล็กน้อย ถึง มีน้อย

ระดับปานกลางค่าคะแนนอยู่ระหว่าง 3.21-4.80 หมายถึง การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนจากมีน้อย ถึง ปานกลาง

ระดับมากค่าคะแนนอยู่ระหว่าง 4.81-6.40 หมายถึง การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนจากมีปานกลาง ถึง มีมาก

ระดับมากที่สุดค่าคะแนนอยู่ระหว่าง 6.41-8.00 หมายถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนจากมีมาก ถึง มีมากที่สุด

3. นำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามไปประมวลผลทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อคำนวณค่าทางสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test และ F-test

ผลและวิจารณ์

สภาพเศรษฐกิจสังคมและข้อมูลทั่วไปของราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณป่าชุมชนดงใหญ่

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 67.6 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 32.4 โดยมีอายุระหว่าง 51-60 ปี ร้อยละ 38.7 รองลงมา มีอายุระหว่าง 41-50 ปี อายุมากกว่า 60 ปี และมีอายุน้อยกว่า 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 29.4, 18.6 และ 13.2 ตามลำดับโดยมีอายุเฉลี่ย 52.36 ปี สำหรับระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 -7 ร้อยละ 89.2 และสูงกว่าภาคบังคับร้อยละ 11.8 ส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคมร้อยละ 68.6 และมีตำแหน่งทางสังคม (กรรมการป่าชุมชน

อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน) ร้อยละ 31.4 อาชีพหลักส่วนใหญ่คือ ทำนา ร้อยละ 98.0 ที่เหลือประกอบอาชีพรับราชการและค้าขายคิดเป็นร้อยละ 1.5 และ 0.5 ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีอาชีพรอง (เลี้ยงสัตว์เช่นโค และกระบือ) ร้อยละ 91.2 และไม่มีอาชีพรองร้อยละ 8.8 รายได้ทั้งหมดของครัวเรือนมีรายได้ไม่น้อยกว่า 40,000 บาท คิดเป็น ร้อยละ 37.3 รองลงมามีรายได้มากกว่า 60,000 บาท และมีรายได้ 40,001-60,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 32.4 และ 30.4 ตามลำดับ โดยมีรายได้เฉลี่ย 62,056.37 บาทต่อปี น้อยที่สุด 21,000 บาทต่อปี และมากที่สุด 500,000 บาทต่อปี สำหรับรายจ่ายของครัวเรือนมีรายจ่ายอยู่ระหว่าง 25,001-35,000 บาท คิดเป็น ร้อยละ 41.7 รองลงมามีรายจ่ายมากกว่า 35,000 บาท และน้อยกว่า 25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 34.8 และ 23.5 ตามลำดับโดยมีรายจ่ายเฉลี่ย 43,389.71 บาทต่อปี น้อยที่สุด 13,000 บาทต่อปี และมากที่สุด 450,000 บาทต่อปี สภาวะทางการเงินส่วนใหญ่มีหนี้สิน ร้อยละ 75.98 รองลงมามีเงินออม และมีรายได้พอค้ำกับรายจ่าย คิดเป็นร้อยละ 22.5 และ 1.47 ตามลำดับ ขนาดการถือครองที่ดินพบว่าส่วนใหญ่จะมีที่ดินอยู่ระหว่าง 11-15 ไร่ ร้อยละ 25.5 รองลงมามีที่ดินมากกว่า 25 ไร่ 16-20 ไร่ น้อยกว่า 10 ไร่ และ 21-25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 23.0, 20.1, 19.6 และ 11.8 ตามลำดับ โดยเฉลี่ยมีที่ดิน 19.2 ไร่ มากที่สุด 68.0 ไร่ และน้อยที่สุด 2.5 ไร่ ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่อาศัยอยู่ระหว่าง 51-60 ปี ร้อยละ 35.3 รองลงมา มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ระหว่าง 41-50 ปี น้อยกว่า 40 ปี และมากกว่า 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.5, 22.1 และ 18.1 ตามลำดับ โดยมีระยะเวลาตั้งถิ่นฐานเฉลี่ย 49.43 ปี

การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ของกลุ่มตัวอย่างพบว่าส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมร้อยละ 48 รองลงมาเคยได้รับการฝึกอบรมน้อย (1 ครั้ง) และมาก (2-3 ครั้ง) คิดเป็นร้อยละ 29.9 และ 22.1 ตามลำดับ การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน

ส่วนใหญ่พบว่าได้รับข่าวสารระดับปานกลาง (2-3 ครั้ง) ร้อยละ 54.9 รองลงมาได้รับข่าวสารระดับน้อย (1 ครั้ง) และมาก (4 ครั้ง) คิดเป็นร้อยละ 25.4 และ 19.6 ตามลำดับ แหล่งข้อมูลข่าวสารที่ได้รับส่วนใหญ่มาจาก หอกระจายข่าว และจากกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนของราษฎรพบว่าส่วนใหญ่มีระดับความรู้ต่ำ ร้อยละ 85.8 และความรู้ระดับสูงร้อยละ 14.2 โดยมีคะแนนเฉลี่ย 14.05 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนพบว่าส่วนใหญ่เข้าไปใช้ประโยชน์จำนวน 5 ครั้ง ร้อยละ 50.5 รองลงมาเข้าไปใช้ประโยชน์ตั้งแต่ 6 ครั้งขึ้นไป และน้อยกว่า 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 21.6 และ 21.1 ตามลำดับ การใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนคือการเก็บเห็ด ไม้ฟืน ผักต้ว ดอกกระเจียว และไข่มดแดง

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนพบว่าการมีส่วนร่วมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การมีส่วนร่วมในด้านการเสนอความคิดเห็นและสาเหตุของปัญหา ด้านการมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารป่าชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาและป้องกันป่าชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานป่าชุมชน ยกเว้นการมีส่วนร่วมในการวางแผนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานป่าชุมชนจะอยู่ในเกณฑ์ระดับมากที่สุด (Table 1)

Table 1. Participation level in management of community forest

Participation in management of community forest	No.	$\bar{X}$	S.D.	Participation level
1. Participation in opinions presentation and causes of problems	204	6.36	1.56	high
2. Participation in community forest operated planning	204	6.54	1.59	the highest
3. Participation in public relation about community forest information	204	6.07	0.61	high
4. Participation in community forest maintenance and protection	204	5.43	1.42	high
5. Participation in monitoring and evaluation of community forest operation	204	6.17	2.15	high
6. Participation in community forest inspection	204	5.24	1.93	high

ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ ระดับการศึกษา การมีตำแหน่งทางสังคม การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน การมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน

และการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ อายุ อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ของครัวเรือน ขนาดการถือครองที่ดิน และระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน (Table 2)

Table 2. Factors affecting people participation in management of Dong Yai community forest

Independent factors	t	F	p
1. Age	-	0.290	0.833
2. Educational level	3.825	-	0.023*
3. Social position holding	8.067	-	0.000*
4. Main occupation	-0.201	-	0.841
5. Subsidiary occupation	0.369		0.712
6. Household income	-	2.099	0.125
7. Size of land holding	-	2.002	0.096
8. Resettlement period	-	2.526	0.059
9. Attending forest resource training courses	-	6.876	0.001*
10. Community forest information received	-	19.517	0.000*
11. Knowledge about community forest	-2.914	-	0.004*
12. Community forest utilization	-	5.855	0.003*

Remark : * $p < .05$

จาก Table 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนนั้นพบว่าระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนที่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยกลุ่มที่ได้รับการศึกษาที่สูงกว่าภาคบังคับมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่ากลุ่มที่ได้รับการศึกษาภาคบังคับเนื่องจาก การที่ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงกว่านั้นทำให้ราษฎรมีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าและประโยชน์จากการรักษาป่าว่ามีความสำคัญ และมีการนำความรู้ที่ได้เรียนมาช่วยในการจัดการป่าชุมชน ทำให้มีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มที่มีระดับการศึกษาที่น้อยกว่า สอดคล้องกับการศึกษาของ บรรณรักษ์ (2543) และพีระ (2544)

การมีตำแหน่งและไม่มีตำแหน่งทางสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยกลุ่มที่มีตำแหน่งทางสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนที่มากกว่ากลุ่มที่ไม่มี

ตำแหน่งทางสังคม เนื่องจากการที่ราษฎรในชุมชนได้เป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นในชุมชนนั้น ทำให้ได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและมีการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันทำให้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมมากกว่าราษฎรที่ไม่ได้มีตำแหน่งทางสังคม สอดคล้องกับการศึกษาของ บรรณรักษ์ (2543) และพีระ (2544)

การได้รับการฝึกอบรมที่แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่พบว่ากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมมากมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนที่สูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมและกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมน้อย เนื่องจากราษฎรที่ได้รับการฝึกอบรมมากจะได้รับความรู้เพิ่มเติมจากการฝึกอบรมมากขึ้น ทำให้มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมและได้รับการฝึกอบรมน้อยกว่า สอดคล้องกับการศึกษาของ บำรุง (2545)

การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนที่แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนที่แตกต่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่พบว่ากลุ่มที่ได้รับข้อมูลข่าวสารปานกลางมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนที่มากกว่ากลุ่มที่ได้รับข้อมูลข่าวสารน้อย และกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมมากมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่ากลุ่มที่ได้รับข้อมูลข่าวสารน้อย เนื่องจากกลุ่มที่ได้รับข้อมูลข่าวสารมากจะได้รับความรู้และเข้าใจถึงประโยชน์ที่จะได้จากการจัดการป่าชุมชนมากขึ้น จึงทำให้มีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มที่ได้รับข้อมูลข่าวสารน้อย สอดคล้องกับการศึกษาของ อินทรา (2543) และ บำรุง (2545)

การมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนที่แตกต่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยกลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนสูงมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโดยมากกว่ากลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนในระดับต่ำ เนื่องจากราษฎรที่มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนสูงทำให้มีความเข้าใจ และรู้ถึงประโยชน์ที่จะได้จากการรักษาป่าชุมชนไว้มากกว่าจึงมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่ากลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนในระดับต่ำ สอดคล้องกับการศึกษาของ อินทรา (2543)

การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนที่แตกต่าง ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่ พบว่ากลุ่มที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนตั้งแต่ 6 ครั้งขึ้นไปมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่ากลุ่มที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนน้อยกว่า 5 ครั้ง เนื่องจาก กลุ่มที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนมากจะเห็นประโยชน์ที่ได้จากป่าชุมชนจึงทำให้มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่ากลุ่มที่มีการใช้ประโยชน์น้อย สอดคล้องกับการศึกษาของ มาโนชญ์ (2543)

สรุป

สภาพเศรษฐกิจสังคมและข้อมูลทั่วไปของราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณป่าชุมชนดงใหญ่

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 67.6 มีอายุเฉลี่ย 52.36 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 7 ร้อยละ 89.2 ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ร้อยละ 68.2 อาชีพหลักส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ร้อยละ 98.0 มีอาชีพรอง ร้อยละ 91.2 มีรายได้ต่อครัวเรือนเฉลี่ย 62,056.37 บาทต่อปี และมีรายจ่ายต่อครัวเรือนเฉลี่ย 43,389.71 บาทต่อปี มีจำนวนที่ดินต่อครัวเรือนเฉลี่ย 19.2 ไร่ ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านนี้เฉลี่ย 49.43 ปี

การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้พบว่าส่วนใหญ่ได้รับการฝึกอบรม ร้อยละ 52 การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 54.9 และระดับความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนส่วนใหญ่ในระดับต่ำร้อยละ 85.8 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ส่วนใหญ่เข้าไปใช้ประโยชน์จำนวน 5 ครั้ง ร้อยละ 50.5 การใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนคือการเก็บเห็ด ไม้ฟืน ผักต้ว ดอกกระเจียว และไข่มดแดง

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

การมีส่วนร่วมในแต่ละด้านประกอบด้วย ด้านการเสนอความคิดเห็นและสาเหตุของปัญหา ด้านการมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารป่าชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาและป้องกันป่าชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานป่าชุมชน การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากยกเว้นการมีส่วนร่วมในการวางแผนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานป่าชุมชนอยู่ในเกณฑ์ระดับมากที่สุด

ผลการทดสอบสมมติฐาน

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ ระดับการศึกษา การมีตำแหน่งทางสังคม การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน การมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

2. ปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ อายุ อาชีพหลัก การมีอาชีพรอง รายได้ของครัวเรือน ขนาดการถือครองที่ดิน และระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน

ข้อเสนอแนะ

1. จากการศึกษาพบว่า ราษฎรที่มีระดับการศึกษาสูงมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่าราษฎรที่มีระดับการศึกษาต่ำ ดังนั้นควรที่จะมีการส่งเสริมให้ราษฎรได้รับความรู้ มีความเข้าใจในประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการและดูแลรักษาป่าชุมชนโดยการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่า การปลูกป่า การดูแลรักษาป่าชุมชน และกิจกรรมในการจัดการป่าชุมชนต่างๆ

2. จากการศึกษาพบว่า ราษฎรที่มีตำแหน่งทางสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่าราษฎรที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ทั้งนี้เนื่องจากการมีตำแหน่งทางสังคมมีโอกาสที่จะได้แลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อกัน รวมทั้งมีโอกาสที่จะได้รับการชักจูงเข้าร่วมกิจกรรมที่ดีและมีประโยชน์มากกว่ากลุ่มราษฎรที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ดังนั้นรัฐจึงควรให้การเข้าไปส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนโดยให้กำนัน/ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่สำคัญช่วยแนะนำให้ชาวบ้านได้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มอื่นๆ ที่จัดขึ้นในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้ราษฎรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเช่น กำนัน/ผู้ใหญ่บ้านช่วยชักจูงเพื่อนบ้านให้มาเข้าร่วมกิจกรรม

เพื่อเป็นการขยายโอกาสในการเรียนรู้และการทำกิจกรรมให้กับกลุ่มที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม

3. จากการศึกษาพบว่า ราษฎรที่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับป่าชุมชนมากมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่าราษฎรที่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับป่าชุมชนน้อย เพราะเมื่อราษฎรได้รับการฝึกอบรมมากขึ้นก็จะทำให้ราษฎรได้รับความรู้มากขึ้นด้วยซึ่งปัจจัยด้านความรู้ก็มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ดังนั้น ควรมีการส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ทำการฝึกอบรมหรือศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการและดูแลรักษาอย่างมีส่วนร่วมเพื่อให้ราษฎรได้ร่วมกันดูแลรักษาป่าร่วมกันทุกฝ่าย และให้กลุ่มราษฎรที่ได้รับการฝึกอบรมมากช่วยแนะนำและชักชวนกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมน้อยกว่าให้เข้าร่วมมากขึ้น

4. จากการศึกษาพบว่า ราษฎรที่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนมากมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่าราษฎรที่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนน้อย ดังนั้นควรมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนให้แก่ราษฎรได้รับทราบมากขึ้น ส่งเสริมให้กลุ่มราษฎรที่ได้รับข่าวสารมากและปานกลางได้เผยแพร่ และบอกเล่าให้กับกลุ่มที่ยังได้รับข่าวสารน้อยให้ได้รับมากขึ้น และมีการกระจายข่าวสารโดยหอกระจายข่าว และกำนัน/ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นสื่อกลางและแหล่งข่าวของราษฎรให้มีการประชาสัมพันธ์มากขึ้น ก็จะทำให้ราษฎรได้รับข่าวสารและเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

5. จากการศึกษาพบว่า ราษฎรที่มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนสูง มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่าราษฎรที่มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนต่ำ ดังนั้นควรส่งเสริมให้ราษฎรได้ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนจากการฝึกอบรมทางด้านความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนในด้านต่างๆ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการที่ราษฎรดูแลรักษาป่าชุมชน เพื่อให้ราษฎรที่มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนต่ำได้รับรู้ถึงประโยชน์จากการอนุรักษ์ป่า มีความรู้สึก

หวงเห่นป่า และต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากขึ้น

6. จากการศึกษาพบว่า ราษฎรที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนมาก มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่าราษฎรที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนน้อย ซึ่งป่าชุมชนแห่งนี้ราษฎรได้มีการเก็บเห็ดไว้เพื่อใช้กินและสามารถนำไปขายเพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครัวเรือนได้ มีไม้ฟืนไว้ใช้และพืชผักป่า เช่น ดอกกระเจียว ผักตั่วไว้ประกอบอาหารเป็นการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ดังนั้นควรมีการส่งเสริมให้ราษฎรมีความรู้ ความเข้าใจในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างฉลาดและถูกต้อง ให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องชี้ให้ราษฎรเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากป่าชุมชน และส่งเสริมให้ราษฎรเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าอย่างถูกวิธีและเหมาะสม เพื่อให้ราษฎรเห็นประโยชน์จากการมีป่าชุมชน และต้องการที่จะเข้าร่วมดูแลรักษาเพื่อให้มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนตลอดไป

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- ธงชัย จารุพัฒน์. 2541. สถานการณ์ป่าไม้ของประเทศไทยในช่วงระยะเวลา 37 ปี (พ.ศ. 2504-2541). ส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.
- _____. 2543. ทรัพยากรป่าไม้ของโลก. ส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.
- บรรณรักษ์ เสริมทอง. 2543. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการพึ่งพิงผลิตผลจากป่าและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลอง
- นาคจังหวัดระนอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บำรุง แสงพันธุ์. 2545. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนเขาชะอม อำเภอนาแก จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พีระ ช่วยบำรุง. 2544. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการป้องกันไฟป่าในพื้นที่อำเภอแม่สอดจังหวัดตาก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เพ็ญแข แสงแก้ว. 2538. การวิจัยทางสังคมศาสตร์. ภาควิชาคณิตศาสตร์และสถิติ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- มานิชญ์ อุปสินธุ์. 2543. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาโครงการป่าชุมชนบ้านสะมะแก ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ส่วนป่าชุมชน. 2545. รายงานการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ป่าไม้. สำนักงานส่งเสริมการปลูกป่าชุมชน, กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.
- สุมงกษ จามิกร. 2526. สถิติวิเคราะห์สำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์. ภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- อินทรา สมบัติชัย. 2543. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษากองบ้านสวนพญา (พุดอ) และบ้านป่าอู ตำบลทัพหลวง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.